

Дорота Міхалюк
ДИПЛОМАТИЧНІ ЗНОСИНИ БІЛОРУСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ І ГЕТЬМАНАТУ У СВІТЛІ
ДОКУМЕНТІВ

(березень - грудень 1918 р.)

Виснажена Першою світовою війною Російська імперія стала територією інтенсифікації національних визвольних рухів, які часто формувалися за підтримкою соціалістичних гуртків. Їх еволюція мала менш-більш подібний хід: від висунення федералістської ідеї до проголошення незалежності. Використовуючи послаблення Росії та переміщення фронту на схід, незалежність декларували: Литва, Естонія та Латвія. У травні 1918 р. таке рішення прийняли діячі Вірменії та Грузії. Такі ж етапи пройшли також білоруський та український національні рухи. Самостійність Української Народної Республіки Центральна Рада проголосила IV Універсалом 22 січня 1918 р. Виникнення Білоруської Народної Республіки проголошено 9 березня 1918 р., а 25 березня Третьою Установчою Грамотою було декларовано її незалежність.

Згідно демократичних засад самовизначення народів кордони Білоруської Народної Республіки мали обіймати територію розселення та чисельної переваги білоруського народу: частину Мінської губернії, Гродненську (з містами Гродно, Білосток та Берест), Вільнюську з м. Вільнюс, Вітебську, Смоленську, Чернігівську¹. Однак, в дійсності у той час інституції БНР могли розвинути діяльність на значно меншій території, визначеній такими осередками: Мінськ, Слуцьк, Вілейка, Дзівна, Ігумень, Борисів, Полоцьк, Лепель і Дрисса. Решта білоруських земель була розчленована. Німці займали частину земель так звану Обер-осту та східню й середню Білорусь. Советська Росія - Вітебськ, Смоленськ та частину мінської губернії. Територія від Могиліва по гирло Березини з містом Старобин була захоплена військами I Польського корпусу ген. Юзефа Довбур-Мусьніцького, підпорядкованого польській Регентській Раді. Також несприятливою була ситуація БНР на південному кордоні. Силою договору, підписаного 27 січня (9 лютого) 1918 р. між Німеччиною, Турцією, Австро-Угорщиною, Болгарією і Українською Народною Республікою, північно-західний кордон УНР мало становити розграничення між Австро-Угорщиною й Росією до I світової війни. Далі кордон мав йти по лінії Білгорай, Щебрешин, Красностав, Пугачів, Радзінь, Межиріччя, Сарнаки, Мельник, Високе Литовське, Камянець Литовський, Пружани, Вигановське озеро². Таким чином до складу України попадала частина південного Підляшшя та все Полісся, разом з басейном річки Прип'ять (берестейський, пінський, річицький, мозирський та гомельський повіти), заселені у значній мірі білоруським населенням.

У берестейських переговорах брала участь делегація Української Народної Республіки, у політичному плані найближча Білоруській Народній Республіці. Діячів БНР і УНР поєднував той самий соціалістичний родовід, схожість політичних принципів та подібна еволюція національного руху - все це виникало з подібної історичної долі та культури. Отже, діячі БНР природньо зверталися в бік України. Розраховували, що за допомогою діячів Центральної Ради УНР вдасться відмінити ставлення Німеччини й більшовицької Росії щодо білоруських національних та державних аспірацій.

Встановлення дипломатичних відносин з УНР сталося, отже, одним з перших кроків білоруських діячів на міжнародній арені. 22 березня 1918 р. до Києва виїхала для цього надзвичайна делегація³. Вона мала офіційно заявити про проголошення Білоруської Народної Республіки, організувати обмін дипломатичних представництв між БНР і УНР. За допомогою українського телеграфного каналу білоруська делегація мала звернутися до "всіх народів" з комюніке про покликання БНР. Білоруси сподівалися налагодити торговельний обмін та отримати фінансову позику, перш за все, також отримати підтримку на міжнародній арені.

Інформації про спроби налагодження дипломатичних зносин між БНР і УНР, а відтак урядом Гетьманату і дипломатичних проектах БНР супроти України, переходять зараз в

архівах трьох держав: Литви, Білорусі (Мінськ) та України (Київ). До Lietuvos Senjinis Valstybinis Archyvas потрапила після довгих мандрівок частина документів з Архіву Білоруської Народної Республіки, у тому числі документи Надзвичайної делегації Ради БНР для закордонних переговорів. Вони зібрані у фонді № 582, частина натомість була опублікована (С. Шупа, Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі, Вільня-Нью Ерк-Менск-Прага 1998. Знаходяться там протоколи засідань білоруської сторони, відрядженої до Києва на переговори з представниками УНР. Збереглися також протоколи з діяльності другої надзвичайної делегації, яка восени 1918 р. виїхала до Києва під головуванням Антона Луцкевича. Інформація про працю делегації знаходиться також у Національному Архіві Республіки Білорусь (ф. 325). У Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України переховуються протоколи з засідань мішаної комісії (ф. 2592). В ньому знаходяться також мапи України. Серед них вдалося відшукати мапу, на якій працювала українська комісія, котра готувалася до переговорів у справі розмежування.

У склад першої делегації, відрядженої з Мінська до Києва, входили члени Ради БНР Олександр Цв'ікевич як голова та Шимон Рак-Міхайловський. Їх консультантами були Іван Красковський, І. Курилович, Язеп Фарботко, Л. Левченко та діячі Білоруської Народної Організації "Зорка" у Києві. Головою останньої був діяч білоруського національного руху І. Красковський, водночас член Народного міністерства внутрішніх справ УНР та її посол у Грузії⁴.

5 квітня, після майже двотижневого перебування у Києві, білоруська делегація була прийнята на неофіційній зустрічі Михайлом Грушевським, головою Центральної Ради УНР, та Олександром Жуковським, міністром військових справ УНР, і Миколою Любинським, виконуючим обов'язки міністра закордонних справ УНР. Другого дня відбулась зустріч з Михайлом Ткаченком, міністром внутрішніх справ УНР⁵. Переговори торкалися питань для білоруської делегації найважливішої, тобто визнання Білоруської Народної Республіки. У розмові наголошувалося, зокрема, те, що БНР, як новий сусід на півночі, може виявитися для України багато безпечнішим, аніж советська Росія чи Польща. У розмові з міністром військових справ в уряді УНР намагались збагнути ставлення української сторони до питання формування білоруського війська на території України⁶. Рекрутація мала б проводитись головним чином серед "біженців" з західної Білорусі, які втекли на Україну та в глибину Росії у 1915 р. перед наступаючою німецькою армією. На Україні опинилося також багато військових білорусів, які воювали у лавах російської армії на Румунському та Південно-західному фронтах⁷. У грудні 1917 р. відбулись військові з'їзди білорусів Румунського фронту в Одесі та Південно-західного у Києві. Було навіть видано дозвіл на білорутенізацію деяких відділів російської армії Румунського фронту, які до війни стаціонували в Білорусі. Власне для цього в Одесі було створено Білоруський поетапний концентраційний пункт. У плані було створення такого центру у Києві⁸.

Вагомою проблемою у білорусько-українських стосунках була присутність в Україні II корпусу Війська Польського. Занепокоєння з боку БНР викликали чутки про рішення вислати польські відділи з України на Білорусь та з'єднати їх з перебуваючими в моголівській губернії відділами I корпусу ген. Ю. Довбур-Мусницького, який від липня 1917 р. фомувався на Білорусі. Відправлення додаткових польських відділів з України на Білорусь вважалося Народним Секретаріатом БНР як зміцнення польської сили на Білорусі та загроза для відроджуваної білоруської державності. Побоювались, що напружена національна і суспільна ситуація на терені східної Білорусі може призвести до небажаних польсько-білоруських сутичок. У такому дусі працювала й більшовицька пропаганда, наголошуючи, що присутність польських відділів - це стремління до приєднання білоруських земель до Польщі, хоча в дійсності правдивим наміром ген. Довбур-Мусницького було якнайскоріше залишення території Білорусі та повернення на польські землі.

Надзвичайна білоруська делегація повідомила міністра закордонних справ УНР, що будь-які заходи для висилки польських військ з України на Білорусь будуть прийняті як акт неприязні з боку України. Телеграми, в яких закликалось до негайного усунення I корпусу з Білорусі були відправлені також до Регентської Ради у Варшаві та канцлера Німеччини⁹. Ці радіотелеграми радше не викликали великого враження, все ж таки наприкінці травня 1918 р., згідно своїх намірів, німці обеззброїли відділи I корпусу й перебравли його окупаційну зону. Польські відділи в Україні, після поразки під Каневом, також були німцями обеззброєні та інтерновані. Частина з них, яка уникнула захоплення, перетнула Росію шляхом на північ, звідки через Мурманськ переїхала до Франції.

Білоруській делегації було дано можливість вислати в світ депешу, в якій інформовано про проголошення Білоруської Народної Республіки та про міжнародні переговори, які проводила надзвичайна делегація. Однак, в перший візит офіційної білоруської делегації домінувало питання визнання незалежності БНР та намагання визначити білорусько-український кордон. Вважалося, що умовою існування БНР як незалежної держави є визнання її не лише УНР, але й більшовиками. Підтримку з їх боку сподівались здобути в Курську з допомогою українських діячів. У тому місті мали зустрітися делегати більшовицької Росії та УНР для усталення перебігу кордону між своїми державами. Також і білоруси хотіли взяти участь у тих переговорах, але насамперед хотіли визначити українсько-білоруський кордон, щоб супроти більшовиків виступити єдиним фронтом.

Справа перебігу білорусько-українського кордону, як це незабаром виявилось, стала ключовою для цих дипломатичних зносин. Українсько-білоруські стосунки дуже сильно ускладнились з приводу передання німцями Україні басейну річки Прип'ять. Полісся відігравало важливу стратегічну роль з приводу водної та залізничної комунікації. Цей регіон, багnistий та слабо розвинений під сільськогосподарським оглядом, був постачальником деревини та інших лісових товарів. Приналежність цього регіону, а головню його східної частини, стала головним предметом засідань кордонної комісії БНР і УНР, яка працювала від 19 квітня 1918 р.

Під час усіх засідань не вдалося прийняти вихідних точок на сході й заході¹⁰. Білоруси запропонували аби точкою розмежування на сході прийняти гирло річки Судость до Десни біля селища Грем'яч. Українці, натомість, за вихідний пункт приймали Мглин, повітове містечко в Чернігівській губернії [приблизно 100 км західніше Брянська - прим. перекл.]. Північні повіти цієї ж губернії зараховували до України. Кордонну лінію креслили так: від Мглина вздовж північного кордону Чернігівської губернії на південний захід до міста Ветка на річці Сож в Гомельському повіті (кільканадцять км північніше Гомеля - прим. перекл.), до містечка Горваль на Дніпрі у Річицькому повіті (неподалік гирла Березини - прим. перекл.) і Загір'я, до сіл, розташованих у північних окраїнах Мозирського повіту: Комаровичі (південіше річки Ореса - прим. перекл.) і Мороч при гирлі Морочі до Случа, а звідти прямою лінією в бік Вигановського озера у Пінському повіті. Далі поза цей пункт українська сторона не хотіла проводити кордону - на її думку, подальшу делімітаційну лінію повинна становити лінія, узгіднена у Берестейському договорі між УНР та Центральними державами. Українці покликувались на міжнародний характер підписаних у Бересті зобов'язань не змінювати перебігу вже усталених кордонів. Таким чином, при Україні залишався басейн Прип'яті та залізниця Пінськ-Гомель. Таке визначення кордону українцями мало на меті включення згаданої залізниці й забезпечення північних кордонів держави у випадку падіння БНР та необхідності межування у цьому районі з Польщею або Росією. Тому-то українська сторона так охоче послуговувалася у цьому випадку географічним і стратегічним критеріями, а не етнографічним, який легко могла підважити білоруська сторона.

Білоруська делегація пропонувала провести кордонну лінію таким способом: від гирла річки Судость до Десни біля Грем'яча, вздовж Десни до столиці губернії Чернігова, далі прямою лінією до села Дерновичі, розташованого у південній частині Річицького повіту (сьогодні неіснуюче село в радіаційній зоні Білорусі, південіше Мозиря, дещо на захід від

річки Прип'яті - прим. перекл.), звідти до Злодина, відтак до містечка Столина на Горині у Пінському повіті. Звідти кордон мав прямувати до столиці повіту Пінська, містечка Дрогичина в Кобринському повіті і далі на захід, до кордонів Гродненської губернії. Таким чином при Білорусі залишався басейн Прип'яті, залізниця Берест-Брянськ, а також північні повіти Чернігівської губернії.

Пропонований обома сторонами перебіг кордону, як видно, виразно відрізнявся один від одного. Тож не дивно, що на другому засіданні мішаної комісії, яке відбулося 20 квітня, обидві сторони наводили багато аргументів з обсягу етнографії, мовознавства, економії та стратегії за державну приналежність басейну Прип'яті та Гомельщини¹¹.

Наведені пропозиції розмежування, внесені обидвома сторонами комісії під час двох засідань були засуджені консультантами білоруської делегації - І. Красковським та Мітрофаном Довнар-Запольським¹². Тоді серед білорусів виникли дві концепції. М. Довнар-Запольський, І. Курилович, Ш. Рак-Міхайловський, І. Красковський вважали, що переговори з українцями треба припинити або затягувати аж до зустрічі в Курську, ні в якому разі не погоджуватися на приєднання басейну Прип'яті до України. В крайньому випадку - відступити трохи території вздовж Десни на Чернігівщині, але вже Берест та Кобрин повинні безумовно опинитись у межах Білорусі. М. Довнар-Запольський відхилив також стратегічні вимоги української держави та необхідність мати в їх розпорядженні дорогу Берест-Брянськ.

Однак, розірвання переговорів або закінчення їх безуспішно ставило під знаком запитання підтримку українців в Курську для домагань білоруської делегації супроти більшовицької Росії. У власному гроні розглядалися два варіанти: або намагатися отримати підтримку білоруських концепцій з боку більшовиків, або підтримати Україну проти більшовиків, за умови, однак, що та раніше визнає незалежність Білорусі. Третій варіант, тобто самостійний виступ проти української та більшовицької делегацій, не розглядався.

Під час внутрішніх засідань білоруських делегатів постали, як вже було сказано, дві концепції: М. Довнар-Запольський висловлювався за майже маніфестаційне розірвання переговорів з українцями та налагодження зносин з німцями для здобуття їх підтримки для існування БНР. Інше становище приймав розсудливий А. Цвікевіч. Він вважав, що переговори з українцями треба продовжувати й намагатися здобути їх підтримку в Курську супроти більшовицької делегації. Підкреслював, що не можна знеохотити єдиної держави, яка намагається визнати існування БНР, продовжуючи з нею офіційні переговори. Він не бачив можливості здобуття підтримки з боку німців, позаяк не бачив у них найменшого зацікавлення державністю Білорусі.

Пропозиції А. Цвікевича не були прийняті. Щоправда переговори не були припинені, вирішено, однак, аби не приймати зобов'язуючих рішень щодо перебігу білорусько-українського кордону, натомість дальші переговори, під приводом хвороби голови білоруської делегації, затягувати аж до конференції в Курську. У той час білоруси збиралися порозумітися без нічийого посередництва з німцями й здобути їх підтримку.

21 квітня відбувся другий тур переговорів¹³. Роздратована виразним послабленням А. Цвікевичем та Ш. Рак-Міхайловським динаміки переговорів, українська сторона поставила два конкретні питання, намагаючись прискорити підписання договору про кордон. Обидва питання торкалися вже порушуваних справ: згоди на те, щоб Вигановське озеро стало західним вихідним пунктом до окреслення східного відрізка білорусько-українського кордону та згоди на залізницю Пінськ-Гомель у межах української держави. Другого дня, попри "дипломатичну" хворобу А. Цвікевича, білоруська сторона була примушена підписати чотири перші протоколи спільних засідань. Було це вчинено без застережень, позаяк у четвертому протоколі записано *in extenso* зміст декларації білоруської сторони. У ній верифіковано їх дотеперішнє становище щодо перебігу кордону згідно з пропозиціями М. Довнар-Запольського¹⁴.

Після того білоруські делегати у власному гурті розглядали дальші кроки. Всі розуміли необхідність розширення міжнародних контактів, різнилися, однак, щодо напряму

діяльності. А. Цвікевич послідовно старався йти дотеперішнім курсом, тобто зміцнювання позиції БНР, але без подразнювання стосунків з українцями. Він наголошував на досягнення дотеперішнього білорусько-українського співробітництва в економічній та соціальній галузях: у Києві були засновані Білоруське бюро товарного обміну, Товариство білорусько-українського зближення, Білоруський комітет допомоги жертвам війни. Решта членів переважно підкреслювала нещирість з боку членів української комісії. Звинувачували її за окремі переговори з Центральними державами за спиною білорусів та використання переговорів з білоруською делегацією для придання собі престижу й поваги в зносинах з іншими державами.

Без допомоги українців білоруси підготовували ґрунт для зустрічі з Альфонсом Муммом фон Шварцештайном (Alfons Mumm Freiherr von Schwarzenstein), німецьким послом в УНР. У візиті, який відбувся 25 квітня, взяли участь А. Цвікевич як голова, М. Довнар-Запольський та черговий консультант - д-р П. Тремповіч, член Білоруської народної організації у Києві. Білоруські делегати передали німецькому послу меморіал, в якому йшлося про історичні традиції Білорусі, зокрема її зв'язки з західноєвропейською культурою, та про державні традиції у складі багатонаціональних держав Великого Князівства Литовського і Речі Посполитої¹⁵. Росія була зображена як держава загарбницька і білорусам чужа.

До чергового засідання спільної комісії, яке мало відбутися 29 квітня, білоруська сторона була підготовлена далеко краще. Прийнято рішення довести кінець кінцем до окреслення стику російського, білоруського та українського кордонів, а як вихідний пункт назвати Грем'яч на Десні, при чому не північніше Трубчевська. Передбачувано домовленість з М. Любинським, міністром закордонних справ УНР, та Миколою Поршем, військовим секретарем Центральної Ради, щодо офіційного виступу білоруської делегації в Курську. Передбачено також старання про доступ білоруської делегації до т.зв. твердої лінії сполучення Мінськ-Москва та Мінськ-Київ¹⁶.

Вирішено також не давати відповіді на питання, поставлені декілька днів тому українськими делегатами. Збирались взяти ініціативу в свої руки. Від імені обох комісій білоруська сторона підготувала проект "Прелімінарного договору між УНР і БНР у справі державних кордонів"¹⁷. Білоруси сподівалися, що підписання цього документа українською стороною буде принаймні свого роду гарантією підтримки білорусів супроти більшовицької делегації. У згаданому договорі обидві сторони мали зобов'язатись, що усталення перебігу кордону між БНР і УНР відбудеться без участі третьої сторони, тобто советської Росії. Ратифікація домовлень завершиться упродовж місяця після укладення миру з Росією. Передбачувалось також отримати гарантії, що уряд УНР підтримає білорусів під час переговорів з більшовиками про визнання незалежності БНР та встановлення білорусько-російського кордону. Однак, ці наміри не були українській стороні вже представлені - зустріч, визначена на 29 квітня 1918 р., не відбулася. Того дня З'їзд хліборобів відібрав Центральній Раді УНР вотум довіри та водночас передав владу Павлу Скоропадському, генералу колишньої російської армії та обрав його гетьманом.

Білоруська делегація вже збиралася до виїзду з Києва, коли несподівано новий український уряд висловив бажання співпраці. Це було підтверджено на зустрічі з новим прем'єр-міністром Федором Лизогубом і міністром закордонних справ Дмитром Дорошенком¹⁸. Були прийняті рішення у соціальних та економічних справах: Білоруському комітетові біженців було надано фінансову допомогу, видано згоду на заснування Білоруського перехідного концентраційного пункту у Києві для допомоги повертаючим з Росії біженцям. Новий уряд посприяв також виникненню у Києві Білоруської торговельної палати, про що віддавна клопоталася білоруська сторона. Її керівництво й організування доручено проф. Митрофану Довнар-Запольському, Базаревичу та Бурячкові. Палаті не вдалося, однак, підписати генеральний договір з українським міністерством торгівлі. Дещо пізніше Довнар-Запольський найбільшим

досягненням визнав згоду на висилку українського зерна й цукру до Білорусі в замість за товари лісового походження¹⁹.

Прийнято також заходи у дипломатичній сфері - уряд Скоропадського призначив консула на Білорусі в особі А. Квасницького. З білоруського боку консулом в Україні було призначено П. Тремповича. 29 червня, після затвердження Народним Секретаріатом БНР, він обійняв цю посаду. У серпні білоруським консулом в Одесі, у світлі матеріалів БНР, став С. Некрашевич. Заперечують цьому українські джерела, вказуючи, що призначення відбулося з порушенням права, без акредитації.

Головним викликом для білоруської делегації в Україні залишалася надалі державна приналежність поліських повітів. Не чекаючи на якісь додаткові рішення, українці почали на території Пінського, Мозирського, Річицького й Гомельського повітів запроваджувати свою адміністрацію, намагаючись інтегрувати спірні території з Україною. Серед жителів Полісся й Гомельщини стиралася різні орієнтації державної приналежності. Надходили листи з проханням приєднатися до Білорусі, до України, деяка частина жителів хотіла федерації з демократичною Росією (не советською). Ще інші пропагували більшовицькі ідеї або висловлювалися за проведенням плебісциту²⁰.

Попри декларацію уряду П. Скоропадського про проведення дальших переговорів у справі розмежування, відновлення зустрічей не було. Тому залишатися білоруській делегації у Києві не мало більшого сенсу, тим паче, що у Мінську, після довготривалої внутрішньої кризи, відбувалося якраз формування нового кабінету.

Внаслідок змін у Раді БНР формування нового кабінету доручено Романові Скірмунту. Він наткнувся на низку проблем і лише у липні міг оголосити склад нового уряду, який, однак, не всіма був визнаний. Створилося майже двовладдя, якщо у червні вже був створений коаліційний уряд БНР з Янком Середою на чолі, затверджений 22 липня 1918 р. Цей уряд перебрав повноваження безпосередньо від Народного Секретаріату I складу. Головою Ради БНР став Язеп Льюсік.

У таких обставинах Роман Скірмунт виїхав до Києва, щоб там добитися визнання БНР з боку Німеччини й Гетьманату, однак його візит виявився невдалим. Р. Скірмунт, землевласник пов'язаний з білоруським рухом, був мало популярним серед соціалістів. Його проницька орієнтація викликала нехоть значної частини громадянства, а діяльність зустрілася з критикою й звинуваченнями про творення "скірмутовщини" на взірць "скоропадщини", тобто гетьманських урядів Павла Скоропадського, які незабаром виявилися в Україні також не дуже популярними²¹.

Восени на чолі Народного Секретаріату став Антон Луцкевіч. Секретаріат перейменовано на Раду Народних Міністрів. У вересні А. Луцкевіч, який виконував також функцію міністра закордонних справ, виїхав на чолі делегації до Києва щоб добитися врешті-решт визнання незалежності Білорусі з боку Гетьманату²². Він передбачував також вручення протестаційних нот Христину Раковському, який надалі резидував у Києві та представникам Австрії, Німеччини й Болгарії.

У перші дні перебування в Києві дійшло до зустрічі членів делегації з заступником міністра закордонних справ Отто Ейхельманом, а потім з Дмитром Дорошенком. Переговори торкалися можливості об'єднання Білорусі з Україною на засаді встановлення спільного митного кордону, спільної закордонної політики та спільної організації війська при збереженні двох територіальних армій²³. Була це спроба вироблення спільного фронту проти більшовиків, які згідно з додатковою домовленістю з німцями від 27 серпня 1918 р. готувалися до захоплення східної частини Білорусі. Однак, головним питанням залишалися спірні повіти на сході.

У серпні 1918 р. при активній участі Дмитра Дорошенка наступила ратифікація Берестейського договору, підписаного з Німеччиною, Туреччиною і Болгарією. Згідно з його постановою західне Полісся було включено у межі України. Східна частина цього регіону стала розмінною монетою Гетьманату у переговорах з більшовицькою Росією. За словами Х. Раковського українці погрожували визнанням незалежності Білорусі, якщо

більшовики не віддадуть Україні східних поліських повітів²⁴. Делегація Антона Луцкевіча вимагала віддати їх Білорусі, в крайньому випадку залишення їх в руках більшовиків.

Водночас Д. Дорошенко запевняв про сприяння білоруській справі, давав надію на військову й фінансову допомогу під час творення білоруських збройних сил. Однак, ця обіцянка була висловлювана за певних умов: на підтримку Гетьманатом білоруської державності необхідна була принаймні мовчазна згода Німеччини. Міністр закордонних справ України погодився представити білоруські питання німецькому послу у Києві та німецькому уряду в Берліні, куди збиралася українська делегація. Вістка про планований виїзд української делегації до Берліна спонукала А. Луцкевіча вислати туди свого делегата. У Києві білоруси намагались налагодити контакти також з колишніми депутатами до Думи та членами російських монархістських організацій. У цій діяльності відбивалися щораз більші побоювання перед більшовиками, але й наслідування урядів Гетьманату. Ймовірно під їх впливом білоруси почали подавати в офіційних документах назву Білоруська Держава на зразок гетьманської Української Держави²⁵.

Наприкінці вересня Антон Луцкевіч склав офіційний візит Д. Дорошенку та передав йому таємний меморіал. У тому документі надзвичайна делегація Ради БНР зверталася з проханням представити німецькому уряду в Берліні правово-державний стан Білорусі та отримати відповідь на основні питання:

1. Яке є відношення німецького уряду у справі визнання ним державної незалежності та неділимості Білорусі в її етнографічно-історичних кордонах згідно акту Ради БНР від 25 березня 1918 р.;
2. Якщо офіційне визнання незалежності Білорусі Німеччиною є зараз неможливе, то як дивиться німецький уряд на побудову білоруської державності в майбутньому;
3. Які є можливості верифікації берестейського договору і додаткових російсько-німецьких узгоджень;
4. Яке є відношення Німеччини до творення білоруських відділів самооборони та їх фінансової підтримки.

Білоруси прохали також Дорошенка, щоб він розізнав погляди Німеччини на її стосунки з Білоруссю та зносили Білорусі з Україною, Литвою і Польщею, а також оцінку німецького уряду щодо внутрішньої ситуації в Білорусі і посприяння візиту у Берліні кількоособової білоруської делегації²⁶.

Восени 1918 р. основною проблемою БНР надалі залишалася справа визнання незалежності Білорусі Україною. Нові надії з'явилися в той час, коли 5 жовтня князь Максиміліан баденський, який очолював перший німецький парламентський уряд, звернувся до президента США з проханням укладення перемир'я та запевнив, що уряд Райху стоїть на ґрунті 14 Пунктів президента Т. В. Вільсона. Покликання нового уряду Райху породжувало надію на анулювання берестейських угод, у тому числі також договору між Німеччиною й більшовицькою Росією про непідтримування нових держав на території німецької окупації.

На початку жовтня білоруська делегація почала енергійні заходи. Вже 9 жовтня делегацію прийняв Гетьман, який запевнив про сприяння білоруській справі. Він підтвердив визнання своїм урядом фактичної незалежності Білорусі та обіцяв прискорити й офіційне визнання українською Радою Міністрів²⁷. Два дні пізніше А. Луцкевіч передав Д. Дорошенку ноту, в якій вимагав більш рішучих кроків у справі визнання незалежності Білорусі. Пригадував переговори першої білоруської делегації з урядом УНР. Доказував, що вже сам факт переговорів на тему перебігу державних кордонів з українською комісією була доказом того, що посередньо Центральна Рада акцептувала постанови білоруської держави, що офіційне визнання стримали несприятливі обставини, остаточно натомість зміна уряду в Україні²⁸. Підкреслював, що також і нинішній уряд якоюсь мірою визнає державність Білорусі - підтримує взаємні зв'язки, призвів до покликання консулатів й обміну консулів. Якщо появилися нові можливості й нова розстановка сил, А. Луцкевіч від імені надзвичайної делегації ще раз просить міністра закордонних справ України

розглянути Радою Міністрів справу офіційного визнання Україною незалежності Білорусі. Після довгого очікування членів делегації прийняв також голова української Ради Міністрів Ф. Лизогуб. У розмові з ним білоруси намагались пояснити, чому треба поспішати з офіційною підтримкою білоруської держави²⁹.

Однак, надзвичайна білоруська делегація не дочекалася реалізації обіцянок і визнання незалежності Білорусі з боку Гетьманату. Добачаючи безрезультатність своїх заходів, члени делегації прийняли 4 листопада рішення про припинення переговорів та виїзд з Києва до Мінська. Якщо на початку листопада, згідно з додатковою домовленістю, укладеною 27 серпня 1918 р. між советською Росією і Німеччиною, більшовики почали займати частини Оршанського, Лепельського, Могилівського, Полоцького й Сенненського повітів, необхідна була активність в іншому напрямку.

Перед виїздом з Києва, 5 листопада, делегація залишила Д. Дорошенку останню вже ноту з проханням якнайскоріше визнати Україною незалежність Білорусі. Пререстерігала у ній, що її пасивність може виявитися згубною не лише для Білорусі, але й для України. Советська Росія, неприхильна до обох держав, вже тим часом входить на білоруські землі, які залишає німецька армія.

Нова політична ситуація - вибух революції в Німеччині та розвал Австро-Угорщини, позбавили П. Скоропадського підтримки, влада Гетьманату кінчилася. Для здобуття підтримки з боку Антанти 14 листопада 1918 р. П. Скоропадський заявив, що утворює федерацію з не більшовицькою Росією. У цей же час владу в Україні почали перебирати повстанські сили, які прагнули повалення Гетьмана. В ніч з 13 на 14 листопада на таємному засіданні Національного Союзу було покликано новий уряд - Директорію з Володимиром Винниченком і Симоном Петлюрою на чолі.

Результати спроб налагодження дипломатичних стосунків Білоруської Народної Республіки з Українською Народною Республікою та Гетьманатом були далекі від очікувань білорусів. Головне завдання - здобуття підтримки de facto незалежної Білорусі - залишилось незреалізованим. Обидва уряди не прийняли також рішення про формування білоруського війська. Причина невдач лежала головним чином у доволі трагічній ситуації обох державностей, що відроджувалися. Однаково Центральна Рада Української Народної Республіки, а потім уряд Гетьманату мусив рахуватися з головними силами, які підпирали ці крихкі кабінети - Німеччиною. Німці зате зовсім не були заінтересовані верифікуванням постанов від 3 березня 1918 р. і підтримкою нових державних організмів на своїй окупованій території, а вже білоруського питання не трактували поважно. Нестабільна політично Україна була приголомшувана черговими переворотами й приходом до влади нових суспільних сил. Навесні на очах білоруської делегації розпалася Центральна Рада, восени впав Гетьманат.

Можна поставити питання - наскільки поважно Київ трактував переговори з білоруськими делегатами. Навесні в засіданнях комісії для усталення кордону з білоруського боку взяли участь члени Народного Секретаріату і Ради БНР. Українську сторону, крім Ліхнякевича, представляли мало відомі діячі, властиво без жодних повноважень. Однак, треба додати, що на переговори у справі кордонів білоруська делегація під проводом А. Цвікевича, приїхала дуже слабо підготовлена й тому легко робила суттєві помилки.

Як Центральна Рада, так і Гетьманат визнавали незалежність Білорусі лише декларативно, нічого не роблячи для проголошення офіційного для неї попєртя. Обидва уряди, обмежені Берестейським договором, неозначеністю свого майбутнього, могли лише вербально висловлювати свою підтримку для білоруської державності. Білорусь не становила сама в собі ніякої мілітарної сили, однак, краще було мати її за потенційного союзника, аніж допустити до заключення нею договору з більшовицькою Росією. Можна також було розповідати на сторінках преси про встановлювані дипломатичні зносини України.

Більш рішучу політику супроти БНР провадив П. Скоропадський. Він вжив енергійних заходів для зв'язання спірних повітів з Україною. Однак, намагаючись здобути популярність, довів також до позитивних рішень у справах не вирішених Центральною

Радою. Сурогатом, зав'язаних ним дипломатичних стосунків, був обмін консулів та згода, також на засаді взаємності, на утворення торговельних палат - білоруської в Києві та української в Мінську. Це й дало підставу, аби говорити про визнання незалежості Білорусі de jure.

Переклав Омелян Вішка

1. III Устауная Грамата Рады Беларускай Народнай Рэспублікі // Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі (далі АБНР) / ред. С. Шупа. - Вільня; Нью-Лрк; Менск; Прага, 1998. - Т. 1. - № 130. - С. 62-63.
2. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2 т. / Упоряд.: В. Ф. Верстюк та ін. - К., 1997. - Т. 2. - № 70. - С. 138 [Вигановське озеро розположене коло 50 км південніше Барановичів - прим. перекл.].
3. Наказ надзвычайнай дэлегатыі Рады БНР за 22.03.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 122. - С. 60-61.
4. Пратакол по 1 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 2.04.1918 // Там само. - № 160. - С. 69-70; Пратакол по 2 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 03.04.1918 // Там само. - № 166. - С. 71-72; Пратакол по 3 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 04.04.1918 // Там само. - № 176. - С. 75; Лебедзева В. Дыпламатычная місія БНР у перамовах з Украінай (1918 г.) // *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. - 2001. - Т. 15.
5. Пратакол по 3 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 06.04.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 191. - С. 85-86.
6. Пратакол по 5 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за // Там само. - № 225. - С. 94-97.
7. Latyszonek O., Działalność białoruskich wojskowych na terytorium Ukrainy w latach 1917-1919 // *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. - 1996. - Т. 5. - S. 113-122.
8. Пратакол по 11 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 10.05.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 369. - С. 146.
9. Тэксты радыёграмаў Дэлегатыі НС БНР у справе замежных перамоваў (Кіеў) дасланых 18.04.1918 // Там само. - № 245. - С. 103.
10. ЦДАВО Украіны, ф. 2592, оп. 1, спр. 62, арк. 25-26 зв., 43-44; Пратакол по 6 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 20.04.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 263. - С. 108-113.
11. ЦДАВО Украіны, ф. 2592, оп. 1, спр. 62, арк. 42-44.
12. Пратакол по 6 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 20.04.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 263. - С. 108-113.
13. ЦДАВО Украіны, ф. 2592, оп. 1, спр. 62, арк. 48-49.
14. Там само, арк. 50-51.
15. Копія мэмарыялу // АБНР. - Т. 1. - № 290. - С. 125-128.
16. Пратакол по 10 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 28.04.1918 // Там само. - № 308. - С. 134.
17. Там само.
18. Пратакол по 11 паседжаньня Дэлегатыі НС БНР у справе перамоваў за 10.05.1918 // Там само. - № 369. - С. 146.
19. Довнар-Запольский М. В. История Белоруссии. - Минск 2003. - С. 562-563.
20. АБНР. - Т. 1. - № 323. - С. 139.
21. Нацыянальны Архив Рэспублікі Беларусь, ф. 325, оп. 1, спр. 104, арк. 42.
22. Пратакол другога сходу Надзвычайнай Дэлегатыі Рады БНР дзеля замежных перамоваў за 29.09.1918 // АБНР. - Т. 1. - № 1022. - С. 261-262; Пратаколы першага сходу Надзвычайнай Дэлегатыі Рады БНР дзеля замежных перамоваў за 29.09.1918 // Там само. - № 1006-1007. - С. 258-259.
23. Pro тэмогія Надзвычайнай Дэлегатыі Рады БНР (Кіеў) Народнаму Сакратарыяту (Менск) // Там само. - № 1038. - С. 269-270.

24. Там само. - № 591. - С. 193.
25. Нота Надзвычайнай Дэлегацыі Рады БНР міністру замежных спраў Украінскай Дзяржавы за 05.11.1918 // Там само. - № 1132. - С. 291.
26. Про тэлогія Надзвычайнай Дэлегацыі Рады БНР (Кіеў) міністру замежных спраў Украіны Зьмітру Дарашэнку (Кіеў) // Там само. - № 1023. - С. 262-263.
27. Нота Надзвычайнай Дэлегацыі Рады БНР міністру замежных спраў Украінскай Дзяржавы за 05.11.1918 // Там само. - № 1132. - С. 291.
28. Про тэлогія Надзвычайнай Дэлегацыі Рады БНР (Кіеў) Народнаму Сакратарыяту (Менск) // Там само. - № 1038. - С. 269-270.
29. АБНР. - 1998. - Т. 1. - С. 276.